

Heem en Natuur Voeren

*juli, augustus, september 2015,
nummer 47*

LIDGELD NOG NIET BETAALD?

Als in dit vakje een rood kruisje staat dan heeft u het lidgeld voor 2015 nog niet betaald. Maak a.u.b. tenminste **€ 10,-** over op **BE10 7353 5203 4004**
Dank u!

REDACTIONEEL

Onze paus heeft een punt gemaakt. Zijn heilig verklaarde naamgenoot sprak destijds in Assisi tot de vogels en behandelde zelfs wormen met respect omdat ook zij 'scheepsels van God' zijn. Paus Franciscus doet nu iets wat vele malen belangrijker is: hij heeft duidelijk stelling genomen in het klimaatdebat. Met een 'groene' encycliek nog wel die genoemd is naar het Zonnelied van zijn bekende naamgenoot: Laudato si. Het respect voor onze moeder aarde is al lang zoek.

En de gevolgen worden steeds nijpender. Alleen zijn wij, mensen, niet zo goed in lange termijn denken. En ons gedrag veranderen is al helemaal een opgave. Nochtans, dixit de paus, is de mens zelf de oorzaak van de ecologische crisis. Die aanpakken is bovendien een kwestie van sociale rechtvaardigheid. Iedereen, gelovig of niet, moet zich hoogdringend afvragen hoe hij gewetensvol omgaat met de natuur, is de boodschap. Wat betekent 'duurzaam' in ons dagelijks leven?
Rita Plattau

INHOUD

Ingezonden brief 338
Kapel Kinkenberg 339
Gezeumers 340
Tonderzwam 342
Jaarvergadering 343
Uitmijnen 344

Zomerweer 345
Omroep Voeren 345
Oma's schortje 346
Nieuwe plukboomgaard 347
Oproepen 349
Agenda 349

COLOFON

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van Heem en Natuur Voeren.
Secretariaat Heem en Natuur Voeren, p/a De Plank 1, 3790 Voeren
tel. 04 381 2125 IBAN BE10 7353 5203 4004 KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie Voerens Blaedsje: Anne van der Linden, De Plank 1, 3790 Voeren,
anne@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Anne van der Linden, Jos Buysen, Rita Plattau, Elza Vandenabeele, Rik Palmans, Rob Brouwers, Julien Geelen, Doeke Krikke, Jos Tuerlinx, Richard Peerboom, Jean Pierre Duijsens en Liselotte Bollen

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632
Verantwoordelijk uitgever: Rita Plattau, Ketten 13, 3798 Voeren

INGEZONDEN BRIEF

Uit de recente pers genoteerd :
"Natuurpunt opent nieuwe kersenboomgaard in de Vitsjen
Frederic Thoelen maakt een dassendocumentaire in Voeren
PlusMagazine promoot typische wandelingen in de Voerstreek"

De Voerstreek is blijkbaar nog altijd het mekka voor de natuurliefhebber. Ik wil nu niet een stoorzender zijn maar het is er niet allemaal "pais en vree". En dat komt blijkbaar niet of nauwelijks aan bod in de pers. Ik wil dit even concretiseren en beperk me alleen tot een deel van 's Gravenvoeren, wat helaas al genoeg minder leuke zaken oplevert.

Alleen al in het noorden van dit dorp zijn er voornamelijk één boer uit Nederland , maar ook jonge boeren uit de eigen streek (en zuid van de Voerstreek) bezig . Bezig op een onorthodoxe en onwettelijke manier met de Voerense natuur om te gaan. Er zijn enkelingen bij de landbouwers uit eigen streek die wel nog hun best doen, maar hoelang nog.

Enkele voorbeelden

-het systematisch rooien van hoogstammen zonder toelating

-het systematisch rooien van hagen

-en dan gevolgd door het omploegen van de weide tot akker, voornamelijk voor maïs, meestal gespreid over enkele winters, zodat het minder opvalt.

Maar het kan ook vlotter. Een voorbeeld: in de Gielessestraat werd deze lente een kleine hellende weide langs het fietspad op een dag omgevormd van fruitboomgaard tot (alweer) een toekomstig maïsveld inclusief het vakkundig afzagen van haagelementen langs het fietspad. Iedereen in de buurt kijkt ernaar, klaagt, maar er gebeurt niets, terwijl het hier gaat over een resem concrete overtredingen. En toch rendeert de maïs blijkbaar op een grondstuk van een zakdoek groot. En op dit moment wordt er natuurlijk vakkundig gespreoid opdat die haag langs het fietspad zeker niet meer zou opbloeien.

Verder zie je ook

-het egaliseren en afschrapen van graften in weides

-het dichtgooien van dassenholen

-het vervuilen van dassenholen met diesel en andere stinkende materie .

-vier bekende geregistreerde

dassencomplexen (Ref Kaart Das en Boom NL) die plots niet meer bewoond zijn in de Grebbe vallei. Toeval ?

-verschillende vossenkadavers die na onderzoek te Gent en Luik bleken gestorven te zijn aan 'rechtstreekse vergiftiging' (dit gebeurt ook habitatrictlijngebied of SBZ).

-al eens bijgehouden hoeveel mest er soms op één dag vanuit Mesch binnenkomt. Tientallen vaten van 15 à 20 KubM !

Who cares dan of onze nitrietwaarden weer te hoog zijn en onze eigen landbouwers weer bestraft worden ?

Het rooien van de begroeiing in holle en andere veldwegen, met een jaarlijkse hakselronde die er dan passeert, want landbouwvoertuigen van 4 meter breed moeten toch door een veldweg van 3 meter, even overdreven gesteld. Opsnoeien vraagt blijkbaar teveel tijd. Definitief de "zijgraven" ontbossen en jaarlijks maaien is zo veel gemakkelijker.

Wakker liggen

Eindelijk is er nu door ANB een PV opgesteld voor enkele van die feiten. Maar, zowel de milieubtenaar van de gemeente, zowel ANB, denken (op voorhand !) dat het alweer geseponeerd zal worden.

Bekijk luchtfoto's van de laatste jaren en zie dat het noorden van SGV ook stilaan een nieuw stiltegebied wordt tussen Mescherberg en Snauwenberg. Toeristen zullen in de nabije toekomst niet meer naar Voeren komen om op de plateaus tussen de maïs te wandelen. Maar echt wakker ligt men daar nog niet van in Voeren. Mensen uit Voeren beseffen blijkbaar te weinig wat er gebeurt 500 meter achter hun tuin. De Natuurpuntgebieden en

gebied van Dassen zullen 'ironisch' genoeg wel bewaard blijven. Als ik dan lees dat er weer veel geld gesmeten wordt om wat kalkgrasland in eer te herstellen (wat ook mag) zijn er in Voeren bijna geen initiatieven om het bestaande te bewaren in samenspraak met de landbouwers. Al eens rondgewandeld in Mesch, Noorbeek of Mheer ? Daar zie je wat subsidie doet. Dag en nacht verschil met onze streek.

Waarom schiet ik zo uit mijn sloffen? Sinds enkele jaren gaat dit aan een zeer snel ritme

en systematisch , zoals gezegd door landbouwers van buiten Voeren, maar ook enkele van de nieuwe jonge generatie uit Voeren zelf. Of zoals een landbouwer uit Voeren die probeert landbouw te combineren met behoud van KLE (kleine landschapselementen) in de mate van het mogelijke: "Ik zit hier bomen te knotten en mijn collega zaagt alles radicaal weg. Waarom moet ik dat nog doen ?"

Richard Peerboom

O.L.V. KAPEL KINKENBERG 300 JAAR

Na maandenlange, zeer intensieve en nauwkeurige werkzaamheden werd op zaterdag 18 april 1995 de Onze-Lieve-Vrouwekapel bij de Kinkenberg eindelijk in haar oude glorie hersteld. Deze restauratie kwam tot stand door de "Stichting Monumenten en Landschappen" o.l.v. de heer Edgar Goedleven en met steun van de toen bevoegde minister Johan Sauwens.

De kapel werd gebouwd in 1715 (1) "op eigen grond" door Henri Delvaux, de grootvader van H. Delvaux, die in 1840 de Romeinse villa in

Schophem liet opgraven en de Steenboskapel liet oprichten. H. Delvaux senior woonde "Aan 't Wit Kruis (2). De eigenaar van het huis was en bleef in de loop der tijden ook de eigenaar van de kapel.

Offerblok

Alhoewel het een uitzonderlijk mooie kapel was, werd ze de eerste vijfenvijftig jaar van haar bestaan door de pastoor bewust gemeden. Praktisch alle processies -en dat

waren er in die tijd heel wat- bleven naar de St. Annakapel trekken. Zelfs op Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart. Waarschijnlijk deed de pastoor dat, omdat het altijd zo geweest was en “.....die wilt zijn bemint, die laet alles gelijk hij het vint. Men mach wel iet verbeteren, maar niet verangeren.....” zo schreef de eigenninnige D’Affnay en onderstreepte dit laatste in zijn Notitieboek. Delvaux, de bouwer, kreeg wél permissie van de pastoor om een offerblok -tot onderhoud van de kapel- te plaatsen, mits de pastoor de sleutel mocht bewaren en samen met Delvaux het offerblok mocht leegmaken (3). Vanaf 1963, bij de Taalgrensregeling, viel opnieuw de deur in het slot. “Zolang Voeren Vlaams blijft, gaat deze kapel niet open” riep de toenmalige Waalsgezinde eigenaar.....in het Vlaams! De inboedel bestond toen uit een Onze-Lieve-Vrouwebeeld en twee kleine beelden van de H. Appolonia en de H. Laurentius. De H. Appolonia werd aangeroepen bij tandpijn, terwijl de H. Laurentius de heilige was bij brandwonden.

Onder het altaar bevond zich een levensgroot houten beeld dat Christus in het H. Graf voorstelde. Het Christusbeeld kwam uit het klooster van Hoogcruts (halverwege Noorbeek en Slenaken), nadat de Fransen in 1796 alle religieuze instellingen hadden opgeheven en de hele inboedel hadden verkocht (5). Voor het altaar lag een oude versleten grafsteen (4).

Bronk

Tot 1963 werd in de kapel, zoals alle ouderen zich nog herinneren, met de Grote evenals met de Kleine Bronk (op Onze-Lieve-Vrouwe Hemelvaart) de Benedictie gegeven. Men herschilderde het bedehuisje en versierde het met bloemen. Bij de waterpomp werd het levensgrote Christusbeeld gewassen. Op het

altaar lag er een mooi wit kleed. Aan weerszijden, vlakbij de ingang, stonden bronkkruisjes met vaantjes. Op straat lag een tapijt en een tiental meter voor de kapel timmerde men een hoge boog, lichtblauw en wit geschilderd, met op het hoogste punt in het midden een vergulde kroon, waaronder de tekst “Mijn Jezus barmhartigheid”. (Waarom eigenlijk niet “Ave Maria”?).

Actie

Na de sluiting in 1963 begon de kapel stilaan te vervallen. Nadat er een vrachtwagen tegenaan was gereden, werd het vervallen gebouwtje aan de gemeente verkocht. Bij de overdracht bleken ALLE beelden en andere voorwerpen verdwenen! Ook het oude houten Christusbeeld! De beschadigde achterkant van de kapel werd door gemeentearbeiders hersteld, maar dan ook niet meer dan dat, zodat het monument op den duur zelfs dreigde in te storten. Dankzij een actie van de “Kruisheren”, vrijwilligers van de Stichting Kruis en Kapellen te ’s Gravenvoeren, gaf de plaatselijke overheid tenslotte het gebouwtje voor een periode van 27 jaar in beheer aan de Stichting Monumenten en Landschappen. De kapel wordt intussen onderhouden door de “Kruisheren”.

Rob Brouwers

Delvaux, H. Le Dictionnaire Géographique de la Province de Liège, 184

Ansay, J. in Heem Jaarboek 1971

Leerssen, J. transcriptie Notitie D’ Affnay, pastoor te ’s Gravenvoeren van 1719-1770.

O’Kelly, Le Journal d’Aubel, 1926

Beaumont, M., Documentatiemap

GEZEUMERS

Erfgoedcel Haspengouw

Op 4 juni kwam het Erfgoedloket naar onze bib. Een paar leden zijn er een babbeltje gaan slaan. Er is gesproken over mogelijke subsidies voor activiteiten. De dienst gaat verder met de inventarisatie van de verzameling van Theo

Broers. Meerdere van zijn foto’s illustreren het interessante boekje ‘Binnen bij boeren, bakkers en brouwers dat de dienst dit jaar uitgaf. Julien Geelen heeft hierover al geschreven in het vorige Blaedsje.

De Erfgoedcel is op zoek naar nog meer gegevens over 'bakken' vroeger: foto's, gebruiken, oude receptenboekjes... De video over de tentoonstelling en de demonstraties van de Heemkring in Moelingen (2000) hebben ze al gekregen.

Onkruidverdelgers

Twee universiteiten in Nieuw-Zeeland zagen bij boerderijdieren en bij bijen dat onkruidverdelgers bacteriën resistent maken tegen antibiotica. Wanneer de ziektekiemen worden blootgesteld aan veelgebruikte herbiciden zoals glyfosaten worden ze resistent. Bij kinderen en bij huisdieren moet het vermoeden nog bewezen worden. (Uit: MO-nieuws van 27 maart 2015)

Hartslag van de beuk

Een boom zwelt en krimpt elke dag. Een beuk neemt elke dag zo'n 400 liter water op waarvan hij 2% gebruikt bij de fotosynthese. De rest wordt weer uitgeademd. Zo speelt het bos zijn regulerende rol in het klimaat. En de beuk is hier belangrijker dan andere bomen. Groeien doen bomen vooral 's nachts. Dit en nog veel meer vond het Lab voor Natuur en Bos van de UGent. Om hun gegevens toegankelijk te maken voor een breed publiek hebben ze het project 'Het pratende Bos', gericht op het middelbaar onderwijs. De software kan ook door telers gebruikt worden om hun gewassen te monitoren. www.aelmoeseneiebos.ugent.be

Red de mens

'De planeet redt zichzelf wel. We moeten de mens redden.' Het probleem is namelijk niet dat we de aarde 'zeer doen', die heeft al extremere tijden gekend. We moeten onze uitzonderlijk gunstige leefomstandigheden niet uit balans brengen. Misschien denken we zoals de Zuid-Amerikaanse indianen die hun 'pacha mama' niet willen pijn doen. In feite draait de hele strijd tegen de klimaatopwarming om het voortbestaan van de menselijke soort. Hier is al het nodige over gepubliceerd.

(Samenvatting van Lieven Sioen in de Standaard van 25 april)

Bouwafvalberg

Ons bouwafval maakt meer dan een derde uit van ons afval. (Huishoudelijk afval levert slechts 4 %). Hoe kunnen we die bouwafvalberg verminderen? We gooien te snel weg. Waarom niet de tijd nemen bij afbraak zodat er meer kan gerecupereerd worden?

(Maarten Gielen in 'quick wins', de Standaard 17 april)

Achteruitgang Grote keverorchis

Onder de titel 'De achteruitgang van de Grote keverorchis in de Voerstreek' publiceerden medewerkers van de KU Leuven een uitgebreid artikel in het Natuurhistorisch Maandblad.

De Grote keverorchis is een onopvallende soort met groene bloemen. Ze groeit in bossen, bosranden en soms in kalkrijke graslanden. Als populaties onder een bepaalde drempelwaarde vallen, worden ze niet langer of minder door insecten bezocht. Het kan wel een tijd duren voor de achteruitgang zichtbaar wordt omdat veel orchideeën lang leven, 25 jaar en langer. Gedurende 10 jaar werden in Voeren 28 populaties opgevolgd, verspreid over zes grote boscomplexen. De grootste populatie bestond uit meer dan 2000 exemplaren, de kleinste telde één bloeiende plant. Na 10 jaar was één populatie verdwenen, 16 waren in aantal afgenomen en 11 toegenomen.

Bij de kieming van de zaden spelen bodemschimmels een grote rol en die waren overal aanwezig. Grotere populaties vertoonden een hogere kieming. In droge of zure bodems was weinig kieming. Op tal van plaatsen waren geen nieuwe individuen. Het moderne bosbeheer, met zo weinig mogelijk ingrepen, werkt het verdwijnen in de hand. De bosbodem krijgt zo minder licht.

Recent is de laatste populatie van de Vliegenorchis in Voeren verdwenen, een soort van vochtige standplaatsen. Andere vochtminnende soorten gaan achteruit zoals Slanke sleutelbloem, Eenbes en Bosandoorn. In Voeren is de verdroging goed merkbaar: kleine bronnen drogen op of verplaatsen zich honderden meters stroomafwaarts. Dit omdat het water te snel afvloeit: het aardoppervlak is verzegeld. (Denk aan de bedekking van de bodem met stenen of asfalt, de vorming van een korst op de akker bij onvoldoende bodemwerking...)

(Hans Jacquemyn & Rein Brys, Departement Biologie KU Leuven. Met bijzondere dank aan wijlen Alex Zeevaert.)

Het oude kerkhof van Sint-Marten

De gemeente is hier actief geweest en heeft de voorste helft van het kerkhof een milieuvriendelijke opknapbeurt gegeven. De rest volgt nog. Bekijk ook even het betonnen kruis naast het vliegeniersgraf. Door de gemeente terug van een naambord voorzien. Het herdenkt slachtoffers van de tunnelbouw. De kerkfabriek heeft de kerk aangesloten bij de actie 'Open kerken', dus elke dag toegankelijk.

Vossenlintworm

Driekwart van de vossen die in 2014 geschoten werden in Voeren, waren besmet met alveolaire echinococcose. Vermits de ziekte ook de mens kan aantasten zou je niks rauw eten wat door een vos kan aangeraakt of 'besproeid' worden.

(uit de blog Xhonneux van 30/03/2015)

Elza Vandenabeele

ECHTE TONDERZWAM

Fomes fomentarius

De echte tonderzwam is een algemeen voorkomende buisjeszwam in onze loofbossen, met een sterke voorkeur voor beuk en berk, waar hij soms saprofiet maar meestal parasitair op voorkomt. Alhoewel veel te hard en te taai voor consumptie, wordt hij door de mens toch reeds gezocht en verzameld sinds de prehistorie. Een prehistorisch krijger, de man van Ötzi, die men in 1991 vond aan de Italiaans-Oostenrijkse grens, volledig ingevroren, droeg stukken van Echte tonderzwam en Berkenzwam aan zijn gordel.

De grote, stevige hoefvormige paddenstoel kan tot 50 cm doormeter bereiken, met een dikte van 20 cm. Onder de harde korst bevindt zich het vlees (trama) nogal wollig van structuur en daarom bijzonder geschikt voor de aanmaak van tondel (aansteekmiddel voor vuur). Deze eigenschap maakte van de zwam

een veelgezocht en intensief gebruikt bosproduct in vroegere tijden. De meest courante werkwijze om tondel aan te maken bestond erin om het vruchtvlees in schijfjes te versnijden. Deze plakjes werden vervolgens gekookt en met een houten hamer platgeklopt om een lossere structuur te bekomen. Hierna werden de stukken gedrenkt in salpeterzuur en ergens in de schaduw te drogen gelegd. Dan nog eens goed kloppen en de "amadou" (Fr) was klaar voor de tondeldoos. Met behulp van een ijzer en een vuursteen sloeg men dan vonken, die de tondel zeer gemakkelijk deden ontvlammen. Op dezelfde wijze werden jonge tonderzwammen ook behandeld om bloedstelpende verbanden te bekomen. Natuurlijk werd in dit geval geen salpeterzuur gebruikt. De wondontsmetting zou dan wel al te drastisch gebeuren. Oude

Franse namen van de tonderzwam verwijzen nog duidelijk naar deze toepassing; “agaric astringent” (Larousse 1866) en “agaric des chirurgiens” (Orbigny 1842)

Waswater met houtas

Mensen op het Franse platteland beschikten niet altijd over het nodige salpeterzuur om hun tondel aan te maken. Ter vervanging doopte men het vruchtvlees dan maar enkele keren in waswater, waaraan houtas werd toegevoegd. Het aldus bekomen resultaat scheen zeer bevredigend te zijn.

Heel creatief kan men zeker de gebruikte methode van de houthakkers in de Vogezes noemen.

Ze begroeven de schijven gesneden zwam in de grond, en gans de familie kwam daar dan dagelijks zijn plasje doen. Naar het schijnt een efficiënte methode, maar over het “parfum”

bij het ontbranden zijn er geen gegevens bekend.

Textiel

Ook de kledingindustrie maakte vroeger dankbaar gebruik van de tonderzwam. De bewerkte inhoud van de zwam werd aangewend voor de confectie van petten, tassen, schorten, ja zelfs kazuifels voor de geestelijken. Vooral in Bohemen, Moldavië, Roemenië en het Zwarte Woud werkte men graag met deze grondstof. Men vond er dan ook voldoende zwammen in de grote bosgebieden. De aartsbisschop van Freiburg (Zw W) bezat een kazuifel volledig vervaardigd uit “textiel” van de tonderzwam.

Zowel bij het christelijk Paasfeest als bij de heidense lentefeesten werden vroeger enorme voorjaarsvuren ontstoken. De tonderzwam werd dan aan een ijzeren staaf gestoken, en in het vuur gehouden. Bij middel van deze smeulende zwam werd het heilige vuur dan mee naar huis genomen.

Tegenwoordig laat men gewoon zijn kaarsje ontbranden aan de grote Paaskaars in de kerk: tijden veranderen, rituelen blijven.

Jos Tuerlinckx

JAARVERGADERING HEEM EN NATUUR

Op 24 april hield Heem en Natuur Voeren haar jaarvergadering Bie Jetteke in Veurs. Er was een mooie opkomst en het weer liet het toe om heerlijk buiten te vergaderen. Na afloop vertelde Francis Haccourt de aanwezige leden nog het één en ander over vakwerkbouw en -restaurantie. De avond werd afgesloten met borrel, bitterbal en nieuwe ideeën voor het komende jaar!

ALTENBROEK WORDT UITGEMIJD

Uitmijnen? Toen ik die term de eerste keer hoorde, wist ik ook niet waarover het ging. Het is wat ze met ongeveer 40 ha van het natuurreservaat Altenbroek van plan zijn. Maar om te begrijpen wat het juist inhoudt, is enige uitleg vooraf nodig.

De biodiversiteit van een grasland neemt toe naarmate de bodem voedselrijker is. Als zo'n grasland zwaar bemest is, zullen enkele sterke groeiers al de rest verdringen. In het meest extreme geval krijg je zelfs brandnetels die alles overwoekeren. De grond verarmen leidt dus tot meer verschillende bloeiende planten. Bovendien zitten daar vaak zeldzame soorten bij, want voedselarme bodems vind je sinds de uitvinding van kunstmest niet veel meer in ons land. Dat 'voedsel' voor planten - eigenlijk spreken we beter van mineralen - zijn vooral nitraten en fosfaten. De traditionele manier om ze weg te krijgen, is maaien en het maaisel afvoeren (want anders worden de dode planten opnieuw omgezet in mineralen). Begrazing is minder efficiënt omdat er via uitwerpselen en urine toch veel op het terrein blijft.

Afgraven

De meest radicale manier is gewoon afgraven van de voedselrijke bodemlaag, waarin bijna alle mineralen zitten. Dat is in Altenbroek gebeurd in 2011, op een oppervlakte van ongeveer 3 ha. Het is wel een dure aangelegenheid: de hele operatie kostte ongeveer € 20.000,-! Het geld was afkomstig van een LIFE-project (Hélianthème) van de Europese Unie. (The LIFE programme is the EU's funding instrument for the environment and climate action. The general objective of LIFE is to contribute to the implementation, updating and development of EU environmental and climate policy and legislation by co-financing projects with European added value.)

Hoewel er ook in de Werkgroep Altenbroek enige reserve was tegen deze aanpak, zijn we er toch in meegegaan, met de bedenking "Als wij dat geld niet gebruiken, wordt het ergens anders weggegooid". Op de percelen die zijn afgegraven, ontwikkelt zich nu een totaal andere vegetatie als op die ernaast (zie foto). Of dat doel ook met andere middelen bereikt had kunnen worden, kunnen we op dit ogenblik nog niet zeggen.

Er is nu een nieuw LIFE-project (Pays Mosan) opgestart, met dezelfde doelstelling: het bewaren en zo mogelijk zelfs uitbreiden van bloemrijke kalkgraslanden. Het is grensoverschrijdend - Wallonië, Vlaanderen en Nederland - en voor Altenbroek heeft het betrekking op 40 ha graslanden in de vallei van de Noor. En daarmee zijn we weer bij 'uitmijnen'!

Verarming

Nitraten zijn makkelijk weg te krijgen: bij elke maaibeurt zie je de concentratie ervan in de bodem dalen. Maar voor fosfaten moet je het echt enkele tientallen jaren volhouden. Bovendien, als een plant niet meer veel nitraat kan opnemen, zal ook de opname van fosfaat sterk achteruit gaan. De truc is dus extra

nitraten - in de vorm van kunstmest - uitstrooien en daardoor de opname van fosfaat stimuleren. Door minstens twee of drie keer te maaien en het gras af te voeren, kun je al op enkele jaren een sterke verarming van de bodem teweeg brengen. Dat heet dus 'uitmijnen'. Op zandgronden in de Kempen en de Peel is die techniek al met succes uitgeprobeerd. Maar op kalkgrond, zoals bij ons in de Voerstreek, is er nog geen ervaring mee. Het is dus op zijn minst een interessant experiment te noemen. Daarom wordt het ook door een groep van de Universiteit Gent opgevolgd. Zoals Wim Sonneveld ooit zei: "Het zal me benieuwen!"

Rik Palmans

ZOMERWEER

Zomerweer of kunnen we beter zeggen weer zomer?

Hoe zit het met de zomers in België en Nederland?

In Engeland zeggen ze, vrij vertaald: 'Er is geen slecht weer, alleen slechte uitrusting'.

Of het nu Zonnig is of er valt regen als je maar zorgt voor de juiste kleren dan kan het je allemaal niets schelen!

*In de zomer is het daarom in België en Nederland gewoon **altijd prima weer**.*

*Te voet of met de fiets je ziet gewoon veel meer geniet van heel veel **en** niets.*

In Nederland zegt men bovendien: 'Rustig aan, dan breekt het lijntje niet!' Feit is en blijft dat je dan vooral de fantastisch mooie flora en fauna van beide landen op de prettigste manier kunt zien!

Doeke Krikke

OMROEP VOEREN

Omroep Voeren is een vereniging zonder winstoogmerk met een ideële doelstelling; invulling geven aan de lokale informatievoorziening. De vereniging is in 2007 opgericht met als doel om een permanente radiovergunning te kunnen bemachtigen. Dit bleek destijds nog niet haalbaar. De eerstvolgende kans biedt zich aan in 2016/2017 en daarom is de organisatie tot 2013 passief gebleven.

In 2013 vond er een belangrijke gebeurtenis voor onze gemeente plaats. De mijlpaal '50

jaar Voeren bij Limburg' werd gevierd. Dit zag de organisatie dan ook als aanleiding om een documentaire te produceren over de roerige tijden sinds de overheveling van Luik naar Limburg in 1963. Door een nauwe samenwerking met TV Limburg en andere organisaties kwam de documentaire '50 jaar Vlaamse strijd' tot stand. Ook werden er vier dagen lang radio-uitzendingen verzorgd rondom het jubileum.

Medialandschap

Vorig jaar werd er tijdens de kermis van Moelingen een vervolg aan het radio-initiatief gegeven en waren dagelijks promotors van organisaties uit onze gemeente te gast. Zo heeft bijvoorbeeld Mieke Nyssen uitleg gegeven over Heem en Natuur Voeren. Omroep Voeren streeft ernaar om de activiteiten in de komende tijd uit te breiden en te intensiveren binnen de mogelijkheden (mankracht, expertise en budget). Het woord 'omroep' roept bij velen het klassieke beeld van een radio- en/of televisiezender op. Toch is dit enigszins achterhaald. Weliswaar hebben de traditionele distributiekanaal nog steeds een dominante positie in het medialandschap, met de komst van het open medium internet is deze positie echter veranderd en hebben er verschuivingen in het 'consumptiegedrag' plaatsgevonden. Het lineair kijken en luisteren is verminderd en 'on demand' krijgt steeds meer voet aan de grond. Omroep Voeren wil hier graag op inspelen.

Webportaal

De afgelopen maanden is een groep enthousiastelingen druk bezig geweest met de bouw van een webportaal. Een startpagina

voor Voerenaars en mensen die geïnteresseerd zijn in onze streek. Dit betekent niet dat we willen gaan concurreren met nieuwssites, maar alle Voerense initiatieven een podium willen bieden en dit aanvullen met eigen radio- en tv-producties. Een complete website is het uitgangspunt. We streven ernaar om op 1 juli 2015 de website www.omroepvoeren.be te lanceren. Ook staat een samenwerking met Heem en Natuur Voeren in de steigers. Inmiddels hebben er al oriënterende gesprekken plaatsgevonden over de realisatie van een online historisch archief. Doel is om alle historische documenten, foto's, video's en audiobestanden te digitaliseren en vervolgens te verzamelen in een webarchief. Een archief is er uiteraard om open te stellen en daarom wordt de inhoud van deze 'schatkist' geëtaleerd op de website 'Het geheugen van Voeren'. Naast de leden van Heem en Natuur worden ook bezoekers van deze website gevraagd om een bijdrage te leveren aan dit collectief geheugen door het aanleveren van ontbrekende informatie en materiaal uit hun eigen collectie.

Jean-Pierre Duijsens

OMA'S SCHORTJE

Ik geloof niet dat onze kinderen nog weten wat een schortje is. Het voornaamste gebruik van oma's schortje was om haar jurk te beschermen, omdat ze er daar maar een paar had. Maar het was ook makkelijker om een schortje te wassen in plaats van een jurk. Ze gebruikte het schortje ook als pannenlappen om de pannen van de kachel of uit de oven te halen. Bovendien diende het schortje om de tranen en vuile neus van de kinderen af te vegen. En als ze de eieren uit het kippenhok ging halen, was het schortje ook heel handig om de eieren te dragen. Als er visite kwam konden haar verlegen kinderen onder haar schortje schuilen. En als het koud was kon ze haar armen er indraaien en opwarmen. Het was ook heel geschikt om de menige zweetdruppeltjes af te vegen als ze met koken gebukt stond boven de kachel.

Hout voor de kachel werd in het schortje binnen gebracht. Uit de tuin droeg ze allerhande soorten groente naar binnen. Als de erwten gedopt waren gingen de schillen in het schortje. In de herfst werd het schortje gebruikt om de appels op te rapen die onder de bomen lagen. Wanneer oma onverwachts visite aan zag komen, stond je er van te kijken hoeveel meubeltjes dat ouwe schortje nog kon stoffen in een paar seconden. Als het eten klaar was, ging ze naar buiten en zwaaide met haar schortje. Dan wist iedereen dat het tijd was om binnen te komen. Het zal nog lang duren voordat iemand iets uitgevonden heeft dat voor zoveel doelen gebruikt kan worden als oma's schortje!

Julien Geelen

STILTELABEL EN NIEUWE PLUKBOOMGAARD VOOR ALTENBROEK

Wie in Voeren woont of de gemeente bezoekt, weet het al langer: er zijn heel wat stille en natuurrijke plekken te ontdekken. De gemeente promoot zich dan ook als 'natuurlijk rustig'.

Eén gebied, Altenbroek, heeft nu ook een officieel stiltelabel gekregen met twee sterren! Nauwkeurige geluidsmetingen tonen aan dat het in Altenbroek wel bijzonder stil is. Het is het vierde officiële stiltegebied in Limburg en het eerste in de regio Haspengouw. De gedeputeerde van Leefmilieu, Ludwig Vandenhove, en burgemeester Huub Broers, zetten hun schouders onder dit initiatief en zijn dan ook zeer tevreden met dit 'stille resultaat'.

Ludwig Vandenhove, gedeputeerde van Leefmilieu en Natuur vertelt, "Altenbroek is één van de vier stiltegebieden waar we een stiltelabel voor hebben aangevraagd. Drie gebieden Gerhagen, Kempen-Broek en Zwarteput hebben hun label al gekregen. De metingen volgen steeds een bepaald protocol en worden uitgevoerd door het Departement Leefmilieu Natuur en Energie van de Vlaamse Overheid. In Altenbroek werd in 2012 en 2013 op 9 plaatsen gemeten. Men controleerde het geluidsniveau en het gebiedsvreemd (verkeer, recreatie ...) geluid." Wil dat zeggen dat je in een stiltegebied geen geluid meer mag maken? Vandenhove benadrukt, "Neen! In een stiltegebied is het nooit helemaal stil. Fluitende vogels en andere natuurlijke geluiden horen hier gewoon thuis. Net als gebiedseigen geluiden zoals tractors of lachende wandelaars. De erkenning als stiltegebied is trouwens een waardering voor de stilte in het gebied en geen wetgeving vol verboden. Wél wordt er gestreefd om de stilte zoveel mogelijk te bewaren."

Stilte en ruimte hebben een positieve invloed op de gezondheid van de mens. Dat bewijzen talrijke studies. Stiltegebieden zijn dan ook belangrijk in deze tijden van stress en drukte en zetten de mens centraal. De gemeente Voeren heeft dit begrepen en burgemeester

Huub Broers is dan ook terecht fier op de twee 'stilteterren'. "Wie in het gebied wandelt of fietst, hoort enkel de geluiden van vogels of het ruisen van bladeren. Je voelt de stilte. Het is mijn lievelingsplek om even op adem te komen en te genieten van de rust," aldus Broers. Toch er zijn stoorzenders. "Zo rijden er quads in het gebied. Tegen hen hebben we al pv's laten opmaken. Ook het feit dat heli's onvergund landen om gasten naar het kasteel (hotel) van Altenbroek te brengen, is een doorn in het oog. Gelukkig zijn de problemen opgelost maar we blijven waakzaam." Voor het toerisme in Voeren is het stiltegebied een opsteker. "Het is een prima uithangbord voor de gemeente", stelt Broers. "Het gaat om een gebied met een hoge natuurwaarde en beleving voor recreatieve fietser en wandelaar."

De uitreiking van het stiltelabel gebeurde op 17 mei, een warme en zonnige zondag in de nieuwe plukboomgaard te Altenbroek, op grondgebied van Natuurpunt, en die locatie was ook geen toeval. Natuurpunt wilde deze nieuwe plukboomgaard namelijk feestelijk openen en aan het publiek laten weten dat er daar een nieuw -stil- genietplekje is ontworpen. De plukboomgaard kwam er op initiatief van de lokale afdeling van Natuurpunt.

Jaarlijks gaan zij met de leerlingen van de Provinciale Basisschool Voeren beheerwerken uitvoeren in Altenbroek binnen het project Educatief Natuurbeheer. Dit jaar viel het oog op het planten van een blijvende boomgaard met diverse oude kersenrassen, zodat de kinderen als ze ouder worden altijd kunnen terugkomen naar de bomen die ze zelf geplant hebben. Er waren op moment van planten 32 leerlingen in het 5^e leerjaar, en er zijn aldus 32 bomen aangeplant.

Elke boom kreeg de naam van een leerling mee op een metalen plaatje dat ze zelf hebben gemaakt tijdens de lessen plastische opvoeding. Het is een boomgaard *door de mensen, voor de mensen*: iedereen mag tijdens het plukseizoen vrij kersen komen plukken. En uiteraard staat hij er ook voor zijn meerwaarde voor het natuurgebied. Hoogstamboomgaarden, typisch voor ons landschap, worden als historisch erfgoed beschouwd. Het fruit is een ware delicatessen en tal van dieren en planten voelen er zich thuis. Heel wat inheemse diersoorten zijn er verzot op. De das vindt hier bijvoorbeeld fruit en wormen. Veel vogels maken hun nest in fruitbomen, vooral oude, knoestige bomen met holten. Holenbroeders zoals mezen, spechten en boomkruiper broeden er. Ook het steenuiltje en de eikelmuis maken er gretig gebruik van. De bloesems aan de fruitbomen bieden in de lente nectar en stuifmeel aan insecten. Deze insecten hebben het de laatste tijd erg moeilijk om te overleven door het gebruik van pesticiden en het gebrek aan nectar- en stuifmeelbronnen en aan degelijke nestgelegenheden. Om het insectenvolkje al een duwtje in de rug te geven, gaven we hen niet alleen voedsel (de

boompjes zelf), maar ook een heus insectenhotel. Dit hotel hebben we samen met de aanwezige kinderen gevuld en afgewerkt op zondag 17 mei.

Om dit alles te realiseren kreeg Natuurpunt financiële steun van het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren voor de aankoop van de boompjes en het insectenhotel. Dit kadert binnen het Leaderproject Bloesemlint waarbij diverse hoogstamboomgaarden in het zuiden van Limburg ingericht of hersteld worden, die een publieke functie krijgen. Hiervoor werkt het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren met lokale verenigingen, scholen, jeugdbewegingen, gemeentebesturen, enz. Het Leaderproject Bloesemlint wordt financieel gesteund met middelen van Europa, Vlaams Gewest, provincie Limburg, Leader Haspengouw - 'Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland'.

De uitreiking van het stiltelabel en de opening van de boomgaard op 17 mei was een gezellige en succesvolle dag, waar de diverse partners terecht fier op zijn. Eén van de aanwezigen, Henri Thijssen van IVN Heuvelland maakte er een mooi verslagje van dat we u niet willen onthouden. De pdf kunt u opvragen via het secretariaat van Heem en Natuur Voeren als u die nog niet per email hebt ontvangen.

Liselotte Bollen

Meer info over het stiltegebied (Provincie Limburg): Daphné Tubée,

Daphne.Tubee@Limburg.be

Meer info over het gemeentelijke beleid omtrent het stiltegebied (Gemeente Voeren):

Judith Voets, Judith.Voets@devoor.be

Meer info over de plukboomgaard

(Natuurpunt): Liselotte Bollen,

Liselotte.Bollen@Natuurpunt.be

Meer info over het Leaderproject (Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren): Eliane Erens,

Eliane.Erens@RLH.be

OPROEPEN

Reageer op onze publicaties

Reactie of opmerkingen bij het Blaedsje of de Koeënwoof zijn altijd welkom. Zo weten we dat we gelezen worden! En allicht hebt u interessante aanvullingen. Mail ze naar de redactie van het Blaedsje, anne@heemennatuurvoeren.be.

Nuttige heemkundige bezigheid

Vooraf in het interbellum (1918-1940) maar ook ervoor of erna plaatsten veel mensen Lourdesgrotjes bij hun huis. Ook parochies bouwden ze, dan wel wat groter. Er is een site op internet waar deze 'grotten'

geïntariseerd worden, want bij verbouwingen of bij het overlijden van de bouwer sneuvelen ze soms. In Voeren is nog niemand aan de slag. Zin om mee te doen? Kijk op www.lourdesgrotten.skynetblogs.be.

Uw emailadres

Krijgt u onze uitnodigingen nog per post? Als u een emailadres heeft, mail dat dan naar jos@heemennatuurvoeren.be. Dat scheelt de vereniging een hoop kosten en ons een hoop werk.

AGENDA

22 juli 2015

Heimansherdenkingsdag bij de Volmolen in Epen
Kijk voor meer informatie op www.eliheimans.nl

17 oktober 2015

Erfgoedjaarmarkt Haspengouw in zaal 't Paenhuys te Riemst
Inschrijven via www.erfgoedhaspengouw.be